

РАЗВИВАЊЕ НА ВЕШТИНИТЕ НА ЧИТАЊЕ

д-р Нина Даскаловска*
д-р Билјана Ивановска*

Апстракт: Една од целите на наставата по странски јазици е учениците да се оспособат да читаат различни видови на текстови на странскиот јазик, да научат како да го адаптираат стилот на читањето според целите на читањето, да ги применуваат стратегиите за читање, да го збогатуваат знаењето на вокабуларот и структурите на јазикот, да го прошируваат своето општо знаење кое ќе им овозможи полесно интерпретирање на текстовите итн. Но, за да се постигне таа цел, учениците треба да совладаат голем број вештини кои ќе им овозможат да читаат течно и со разбирање. Во овој труд се дава преглед на факторите кои влијаат врз разбирањето на текстовите при читање. Бидејќи вештините на читање се стекнуваат преку читање, се препорачува учениците да почнат да читаат уште од самиот почеток на изучување на странскиот јазик и да стекнат навика за читање која ќе им овозможи да ја подобрат способноста за читање, што од друга страна ќе придонесе за подобро усвојување на јазикот.

Клучни зборови: *читање, разбирање на текст при читање, стратегии за читање, големина на вокабулар, општо знаење.*

DEVELOPING READING SKILLS

Nina Daskalovska, Ph.D.*
Biljana Ivanovska, Ph.D.*

Abstract: One of the aims of foreign language instruction is to enable learners to read different types of texts, to learn how to adjust their reading style to the purpose of reading, to use reading strategies, to improve their knowledge of vocabulary and language structures, to use their general knowledge in order to interpret texts easier, and so on. In order to achieve that aim, learners need to acquire reading skills that would help them to improve their reading comprehension and reading fluency. This paper discusses the factors that influence the development of reading comprehension skills. As reading skills can only be improved by reading, it is suggested that foreign language learners should start reading from the beginning in order to acquire a reading habit which would enable them to develop their reading comprehension skills, which in turn would contribute to better language acquisition.

---

* Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

Key words: *reading, reading comprehension, reading strategies, vocabulary size, general knowledge.*

Вовед

За многу ученици читањето е една од најважните вештини, особено во контекст каде што јазикот се изучува како странски јазик. Меѓутоа, за да можат да читаат течно и со разбирање, учениците треба да совладаат голем број вештини како што се препознавање на буквите и зборовите, активирање на претходното знаење и поврзување со новата информација, изведување заклучок за значењето на зборовите, предвидување на содржината на текстот, препознавање на структурата на текстот, сфаќање на главната идеја и слично. Иако многу работи во врска со процесот на читањето сè уште се непознати, Хирш (Hirsh, 2003: 12) вели дека постои согласност за најмалку три принципи кои се важни за подобрување на разбирањето на текстовите при читањето:

1. Течноста при читањето му овозможува на умот да се концентрира на значењето;
2. Големината на вокабуларот го подобрува разбирањето на текстовите и го потпомага понатамошното учење на вокабуларот;
3. Познавањето на темата ја подобрува течноста при читањето, го проширува вокабуларот и овозможува подобро разбирање на текстот.

Улогата на течноста при читањето

Многу лингвисти се согласуваат дека постои корелација помеѓу брзината со која се чита еден текст и степенот на разбирање на текстот. Лицето кое чита брзо има автоматизирано голем дел од процесите коишто се вклучени во читањето, па може да посвети поголемо свесно внимание на значењето отколку на самите процеси (Hirsh, 2003; Grabe & Stoller, 2001; Stanovich, 1998). Ако читањето е бавно и учениците посветуваат свесно внимание на индивидуалните зборови, тоа ќе претставува пречка за конструирање на значењето и разбирањето на текстот (Day & Bamford, 1998). Фрај (Fry, цитирано во Bell, 2001) тврди дека добрите читатели читаат со брзина од 350 зборови во минута.

Хирш (2003: 12) смета дека течноста во голема мера се подобрува ако читателот поседува знаење за вокабуларот и за темата. Додека познавањето на вокабуларот го забрзува препознавањето на зборовите, а со тоа и процесот на читање, општото знаење го забрзува разбирањето на текстот, бидејќи овозможува извлекување соодветни заклучоци. Тој наведува некои од принципите врз кои се заснова врска помеѓу течноста и разбирањето:

- Ако декодирањето на зборовите не се случува брзо, декодираниот материјал ќе се заборави пред да се разбере. Според познатиот психолог Милер, бројот на елементите кои може да се задржат во краткотрајната меморија во одреден момент е седум, без разлика дали станува збор за факти, бројки или зборови кои претставуваат комплексни поими. Еден од начините да се надмине тоа ограничување на работната меморија при читањето е да се

научи како да се постигне брзо и автоматско изведување на процесите на читање за тие да станат брзи и потсвесни, со што ќе се ослободи свесниот ум или работната меморија да се фокусира на значењето.

- Учениците, исто така, можат да ги надминат ограничувањата на краткотрајната меморија преку брзо сфаќање на типот на текстот, преку брзо идентификување на зборовите и преку разбирање на граматичките врски меѓу нив на ниво на реченица. Овој вид на течност се зголемува со вежбање и со стекнување знаење за различните видови на текстови. Ако ученикот може брзо да го идентификува видот на текстот, тогаш многу побрзо и полесно ќе може да одреди за каква содржина станува збор, со што се намалува товарот на краткотрајната меморија. Тоа исто така е тесно поврзано со знаење на вокабуларот и на различните конотации што може да ги имаат зборовите во различни контексти. Правилното идентификување на видот и содржината на текстот ќе им овозможи на читателите полесно да одредат кое значење на зборот одговара во дадениот контекст што придонесува за растеретување на работната меморија и фокусирање на значењето на текстот.

- Течноста, исто така, се зголемува со познавање на темата, бидејќи тоа му овозможува на читателот да воспоставува брзи врски помеѓу новата и претходно познатата содржина. Тоа во исто време и го олеснува и го забрзува читањето. Еден експерт на одредена тема може да чита текст на таа тема многу побрзо отколку текст на непозната тема. Претходното познавање на темата го забрзува разбирањето и ја ослободува работната меморија да го поврзува новиот материјал со претходно научените информации, да изведува заклучоци и да размислува за импликациите. Она што ги разликува експертот и почетникот во читањето и на кое било други поле, е способноста за брзо примање на основните карактеристики, што го ослободува умот да се концентрира на важните карактеристики (ibid.: 13).

Ландауер и Диме (Landauer & Dumais, 1997: 53) објаснуваат дека претходното знаење придонесува за поголемо разбирање при читањето не само заради директната апликација на складираното знаење на решавање на проблемите туку и поради зголемената способност за додавање на ново знаење во долготрајната меморија, способноста за воспоставување врски помеѓу информациите, како и способноста да се генерализира врз основа на искуствата.

Големината на вокабуларот

Според вториот принцип што го наведува Хирш (Hirsh, 2003: 16), знаењето на вокабуларот е тесно поврзано со разбирањето. При усвојувањето на вокабуларот, малата предност што некои ученици ја имаат на почетокот станува многу голема ако на учениците со помал вокабулар не им се помогне забрзано да го зголемуваат својот вокабулар. Некои истражувања кај мајчиниот јазик покажуваат дека понапредните ученици во прво одделение знаат двојно повеќе зборови од послабите. Како што одат во погорните класови таа разлика сè повеќе се зголемува, така што кога ќе стигнат до завршната година на средното образование понапредните ученици поседуваат вокабулар кој е четири пати поголем отколку послабите ученици. Канингам и

Станович (Cunningham & Stanovich, 1998: 8) тоа го објаснуваат со т.н. Метју ефект (Mathew Effect), односно со појавата „побогатите стануваат побогати, а сиромашните стануваат посиромашни“. Имено, кога процесот на препознавање на зборовите бара преголем когнитивен капацитет, остануваат помалку когнитивни ресурси за разбирање и интеграција на текстот. Читањето без разбирање не е пријатно искуство, што води кон избегнување на активности поврзани со читање, така што недостатокот на читање го забавува развојот на постигнување на автоматизам и брзина во препознавањето на зборовите. Тоа придонесува за развивање на негативни емоции поврзани со училиштето што е пречка за понатамошниот успех. Од друга страна, учениците кои брзо ја развиваат способноста за декодирање на зборовите, уживаат во читањето, бидејќи можат да се фокусираат на значењето на текстот, така што тие читаат сè повеќе, што води кон развивање на способностите за читање и на другите когнитивни способности.

Познавањето на темата

Како што истакнува Хирш (Hirsh, 2003: 17), само знаењето на вокабуларот не е доволно. За да го разбере текстот и за да може конструктивно да го употреби знаењето на вокабуларот, читателот, исто така, треба да има основно познавање на темата за која се дискутира. Зборовите имаат многу значења и одредувањето на нивното значење во одреден контекст зависи од тоа колку читателот ја познава темата. Тоа знаење му овозможува да ги сфати речениците кои инаку би биле нејасни, иако ги знае сите зборови во тие реченици. Читателот треба да изведе заклучоци кои зависат од неговото претходно знаење, бидејќи сфаќањето бара активно конструирање на значењето преку обезбедување на отсутната информација од текстот за да се изведе правилен заклучок. Покрај пополнувањето на логичните врски, постојат и други начини на кои релевантното општо знаење се активира при реконструкцијата на значењето на текстот. Хирш (ibid.: 20) го наведува примерот со иронијата со која значењето не се дава експлицитно, па читателот треба да го активира релевантното општо знаење кое не е дадено во реченицата. Друг пример е метафората која многу често се употребува, но истражувањата покажуваат дека речениците од типот „Победата е слатка“ или „Војната е пекол“ многу брзо се процесуираат, што значи дека ние постојано го активираме претходното знаење при читањето.

Заклучок

За да се подобри разбирањето на текстовите при читање, потребно е да се започне со активности за подобрување на знаењето на вокабуларот како и општото знаење на учениците уште од почеток. Додека учениците сè уште не можат самостојно да читаат, потребно е да се развива нивното разбирање преку слушање. Тоа може да се постигне ако наставникот им чита на глас текстови одбрани според содржината, вокабуларот и нивната атрактивност за учениците. По читањето, потребно е да следуваат дискусии и активности кои ќе им помогнат на учениците да ги разберат идеите и вокабуларот во текстот. При тоа треба да се користат текстови со различни теми и од различни

жанрови за да можат учениците да стекнат знаење од различни области. Меѓутоа, треба да се има предвид дека за да може учениците добро да се запознаат со одредена тема и вокабуларот поврзан со неа, би требало да слушаат или читаат повеќе текстови на иста тема. Но, тие треба да бидат содржински богати и доволно интересни за учениците за да имаат желба да дискутираат за нив. На тој начин се развиваат и вештините за пишување, бидејќи колку подобро се запознаваат со одредена тема, толку учениците добиваат повеќе сознанија и идеи кои можат да ги користат при пишувањето на таа тема.

Кога учениците ќе можат самостојно да читаат, неопходно е да се вклучи програма за екстензивно читање. Истражувањата покажуваат дека читањето придонесува за значително зголемување на вокабуларот, општото знаење, когнитивните способности и развивање на вербалната интелигенција (Cunningham and Stanovich, 1998; Stanovich, 1993). Во почетокот, додека учениците сè уште немаат изградено доволно вокабулар, треба да читаат симплифицирани книги или книги наменети за млади изворни говорители кои ќе им овозможат да ја разберат содржината и да учат нови зборови од контекст. Но, кога ќе достигнат повисоко ниво на знаење на јазикот, симплифицираните книги треба да се заменат со автентични текстови кои ќе им овозможат на учениците збогатување на вокабуларот, утврдување и проширување на знаењата за јазичните структури, подобрување на јазичните вештините и ред други корисни придобивки. Важно е да се истакне дека за да бидат мотивирани да читаат, учениците треба сами да ги избираат материјалите за читање според своите интереси и знаења. Улогата на наставникот е да им помогне при изборот, да ги насочува правилно да читаат, да им укажат на стратегиите за читање и да ги мотивира редовно да читаат. Меѓутоа само повремено читање нема да придонесе за значително подобрување на вокабуларот, точноста при читањето и општото знаење на учениците. За да има ефект, тоа треба да стане навика и редовна активност во која учениците ќе уживаат и ќе ја прават со ентузијазам и задоволство.

Библиографија

1. **Bell, T.** (2001) Extensive Reading: Speed and Comprehension. *The Reading Matrix*, 1, 1. Available at: http://www.readingmatrix.com/archives/archives_vol1_no1.html
2. **Cunningham, A. E. & Stanovich, K.E.** (1998). What Reading Does for the Mind. *American Educator*, 22, 8-15.
3. **Day, R. R. & Bamford, J.** (1998). *Extensive reading in the second language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. **Grabe, W. & Stoller, F.** (2001). *Teaching and researching reading*. Harlow, Essex: Pearson ESL.
5. **Hirsh, E. D.** (2003). Reading Comprehension Requires Knowledge-of Words and the World. *American Educator*. Available at: http://www.aft.org/pubsreports/american_educator/spring2003/AE_SPRNG.pdf

- 6. Landauer, T. K. & Dumais, S. T.** (1997). A solution to Plato's problem: The Latent Semantic Analysis theory of the acquisition, induction, and representation of knowledge. *Psychological Review*, 104, 2, 211-240.
- 7. Stanovich, K. E.** (1993). Does Reading Make You Smarter?: Literacy and the Development of Verbal Intelligence. In Stanovich, K.E., *Progress in Understanding Reading: Scientific Foundations and New Frontiers*. New York: The Guildford Press.
- 8. Stanovich, K. E.** (1998). Twenty-Five Years of Research on the Reading Process: The Grand Synthesis and What It Means for Our Field. *National Reading Conference Yearbook*, 47, 44-58.